

Hugo Salus:

Moj prvi Badnjak.

Napok sam danas, kao četrdesetšestogodišnji muž, slavio moj prvi, pravi badnjak. Ti draga ženice, nosiš sada naše uzrujano, slatko djetetce u postelju. Ono će danas izreći svoju molitvu pobožnije, nego li najpobožniji vjernik, jer je sigurno posve jasno vidjelo božićnog anđela kako kuca na prozor i lebdi u našoj sobi, a sada osjeća, da lijepi, veliki, bijeli anđeo smiješeći se stoji kraj njegove posteljice. Onda ću ja i pod zaštitom božićnog anđela ostati ovdje da sjedim i da uživam božićne časove u zahvalnom sjećanju.

Danas naime leži napolju snijeg, pravi, debeli, bijeli snijeg, čitav je grad obavijen u njegovu mekanu bjelinu, iz sviju kuća žare svjetla; mir, veselje sjaji iz sviju prozora. Dragi moj, dobri snjež, kako li ti hvalim, što si posljednjih dana tako gusto zapao, da si za moj prvi, pravi badnjak stvorio i nužno vanjsko obilježje, koje je za moje božićno raspoloženje neophodno potrebno. Jer samo ovdje kod nas na sjeveru*) čini mi se, da orakav badnjak posjeduje onu pravu svetost, kad je vani zima, kad ima snijega na ulicama i krovovima, dok ovdje u peći pucketeta veselo vatra, što žiri ugodnost i toplinu tako, da se ljudi tek pravo svijaju jedno o drugo, da toplinu dvostruko uživaju. Ah, ta ni sveta Marija koja bi kao majka sviju majka morala imati na to najveće pravo, nije mogla slaviti prave božićne blagdan, jer je ondje dolje na jugu dobila djetetce. Ona je zapravo morala ležati u malenoj, snijegom pokrivenoj kolibici, u žaru vatre na ognjištu, djetetce kraj sebe u košarici i tad su ušli u dvorište pastiri u svojim debelim kožusima i visokim čizmama; ona ih je čula, kako vani čvrsto nogama udaraju, da stresu sa sebe snijeg, oni odložili kožuhe i još jednom dobro istresli, i tad udjoše u sobu, sa modrikasto smrznutim vršcima prstiju i crvenim obrazima: »Brrr, ala je to napolju sibirski zima! Ah, kako li imaš ovdje toplo i ugodno!« I tad ugledaše djetetce, poklekoše kraj njegove košare, da mu se dive i pomole; jer ovo djetetce ima da spasi svijet. To bi bio pravi badnjak, kako si ga ja predstavljam, tako se pristoji . . .

Ja sam također morao ući u četrdeset i šestu, dok sam mogao slaviti moj prvi badnjak; i to je dugo vremena! Dok smo naime bili djeca, onda nam roditelji nikada nisu uredili i napalili drvece; moj dobri, pokojni otac bio je ozbiljan, strogi bezbožac i odgojitelj, on je nas dvoje djece odgojio te nije volio, da vidi svoje sinove, kako će izrasti, kao mekani ljudi; i tako je iz mene — rezultat odgoja! — postao pjesnik! On je nama i našoj siromašnoj pokojnoj majci, koja je bila vična da šuti, i koja je sigurno na to sve tužno gledala, na badnjak držao predavanje o toj svetkovini i njezinom značenju za vjernike ili o božićnim običajima kod raznih naroda; mi smo jeli našu večeru, koja se nije razlikovala od drugih i onda smo legli u krevet. Sirota majko, ti si sebi to drugačije predstavljala! Ali tako su bile i ostale naše badnje večeri . . .

Onda sam postao djakom, došao u glavni grad i dao se na studij medicine. Kad sam bio liječnikom u bolnici, onda su bolničarke u bolesničkim dvoranama postavile velika božićna drveca, ali svjeđice su tužno sjale na jelovim grancicama! Jer one su od-sjevale u grozničavim očima ubogih bolesnika i učinile ih još tužnijim, jer su ih sjecale veselih večeri provedenih kod kuće u krugu milih i dragih. A koliko sam opet puta bio iz moje tužne sobice pozvan pod ova zalutala božićna drveca, da kojom umirućem skratim bolni umiranja. O, vi uboga božićna drveca, o vi nesretne svjeđice, koje ste snatnile da ćete doći služiti samo za veselje! Kako se prevariste u sreći! . . .

Onda smo se nas dvoje, što bljasmo odredjeni jedno za drugo našli i uzeli. Mnoge i mnoge smo godine proveli zajedno paleći svjeđice na našem božićnjem drvcu, kupovali si kriomice međusobne božićnje darove i dijeliti si ih zajedno pod božićnjim drvetom u misli,

*) Pisac je poznati njemački književnik u Pragu. Op. ur.

da i mi provodimo isto onako veselo božićnje blagdane, kao i svi drugi ljudi na zemlji. Ali smo, kakogod smo bili još mladi, svejedno se osjećali prestarima za igru, i u našim srcima bila je jedna neizgovorena želja: što je badnjak, što je božićnje drvece kad oko njega ne skakuću djeca, kad njihovo kliktanje ne napunja sobu, kad nema božićnjeg anđelka! Ali nismo si htjeli smučivati srca, zatimili smo si želje i učinili se, kao da su nam sve želje ispunjene. No onda je pred četiri godine doletio i k nama dobri božićnji anđeo, proletio je kraj našeg prozora i pogledao je na nas dvoje, što stojimo imračni unatoč rasvijetljenom božićnjem drvcu, pogledao nas je i obuzelo ga je smilovanje spram nas; i pošto je o nama govorio sluzi Ruprechtu i ovaj načinio na našoj kući znak, to nas i pohodila mudra ptica roda i donijela nam slijedeće godine djetete . . . I danas, danas je naš mali sinčić pod božićnjim drvetom. Svečano smo to proslavili kao ljudi, puni veselja i nade, jer i mi smo doživjeli veliko božićnje čudo . . .

Sada spava naš sinčić u sobi kraj nas; čuo sam ga gdje je još u svojoj molitvi rekao:

Otče pusti anđela svog
Za dobrog čuvara mog.

a anđeo je danas doista pravi božićnji anđeo bio!

A sada dolazi k meni ti draga ženice i čudiš se, što dižem k tebi svoje vlažne i sjajne oči i da grleći te pokazujem ti na zvijezdu, što sjaji gori na našem velikom, lijepom božićnjem drvcu. Tvoje je srce takođerj puno ljubavi i sreće kao i moje; i ti čuješ kao i ja, gdje pucketaju njegove grancice, kroz strop naše sobe i kroz krov vidimo sve do božićnjeg neba, na kojem više od svih ostalih sjaji naša zvijezda. Tako je ponosan on na sreću, koja je dala njemu i njegovom djetetu. I znam, da u ovom času, kad je sinčić oko božićnjega drveteta skakao i klicao, da je njegova nevinost i čistoća očistila i mene; znam, da je mnogo mržnje, zavisti, zlovolje i zloće izašlo iz mene, jer nema mjesta svem ovom ondje, gdje se nalazi velika sreća, zadovoljstvo i zahvalnost. Jer ja sam osjećao, da sam postao bolji, bolji i čistiji, bolji po našem djetetu. Tako je sigurno isto i kod tebe!

I vidiš kao što je sada naše božićnje drvece poraslo do neba i kao što je naša papirnata zvijezda postala pravom nebeskom zvijezdom, tako je sigurno na cijeloj zemlji svima drugim parovima, koji svjesno proživljuju sreću svoje djece. Ja vidim već besprekidan red, pravu šumu jelovih drveta gdje iz svih kuća i kolibica rastu u vis do neba. Sva su ta drveća nakićena sa veseljem i darovima, urešena sa zahvalnošću i svijetle sa milijardama svijeća beskonačne ljubavi, ljubavi roditelja međusobno i prema djeci, svjećama ljubavi, koja se od-sjeva u očima djece. I ova nova šuma, ova nova prašuma ljubavi neće nikada propasti, ona će preći u novu vječnu godinu sveopće ljudske ljubavi — jer samo djetete, samo djeca otkupila su svijet! . . .

Junaštvo.

Od Hermanna Bahra.

Ovaj se vijek činio sve prije nego herojski. Mi zapravo nijesmo imali te taštine da budemo heroički. Pred pola godine jedva bismo bili vjerovali, da još ima junaka, i to na mnogje. No to je heroizam, koji se bitno razlikuje od antičkoga i viteškoga. Ne samo zbog mnoštva: Leonida istupa s rasom, i jedan dan sadrži više heroizma od svih punskih ratova.

Osim toga današnji je heroizam takav, da za nj ne dostaje planuti u jednom času. Antički je junak i križar uložio najedamput svoju čitavu snagu, a naš junak mora s njome gospodari, mora je spremati i s najmanjim dijelom uvijek izvesti najveće djelovanje. Nekoć se čin događaju u ratnom pijanstvu, a danas traži promišljenosti, budnosti, trijeznosti; to je junaštvo na zapovijed, ne kad ti padne na pamet, nego kao stanje, to nije junaštvo strasti, nego sačuvano, zadržano, poslušno junaštvo, ne junaštvo kao afekaz, nego junaštvo kao karakter.

Jer ima sada toliko mnogih junaka, iščekava junak pojedinac među njima. On ne može rčunati s time da će biti opažen. Osobiti je slučaj ako

upane u oči. Trojanski junak imade uvijek svoju publiku, on se bori pojedince, a ostali gledaju. On to znađe. I činjenica da igra pred njima junaka olakšava mu da bude i odista junak. Sada bitka nije više sjajni igrokaz. Možda će ona to biti jednoć za čitave djela generalnoga stožera, jednoć nakon mnogo godina u dubokom miru — ali gdje će već onda biti naši junaci?

Antičkomu je junaku dostajala prirodna volja da se tuče, neobuzdana divljina i tašta žudnja za slavom, a naš junak treba stalne hrabrosti, odricanja, koji se ne će umčiti. radosnog pouzdanja, izdržljive strpljivosti i srca koje ne će svisnuti. To je junaštvo dužnosti, vjernosti; zapt, unutarnjeg reda i debrih živaca, to je junaštvo sasvim neosobno, anonimno, tako reći junaštvo sivo poput zemlje, a nipošto više slikovito. To je junaštvo apstraktno ljepote, ljepote matematičkih jednadžbi, ljepote čistoga duha. Osjećamo se u kušnji da rečemo, da ovo junaštvo u neku ruku imade u sebi gotovo nešto mirovno, i možda će moći da preživi rat i da se odražuje i u miru.

Naša će umjetnost jedva moći udovoljiti takovoj velikoj pojavi, i ako uspije u izrazu novoga junaštva, onda bi bili ispunjena najdublja žudnja našega vremena. Ora će za to, dakako morati naći novih sredstava, dosadašnja ne bi mogla izraziti ono što treba. Onaj junak nije atlet, i nema ništa opojno. Što će umjetnik nastojati da bude „monumentalniji“ (što se danas zove „monumentalno“) da prikaze ovo junaštvo, to dalje će se udaljavati od toga da pokaze pravu stvar. To se osjeća već sada, ako se ispedori ono što naši junaci pišu s ratišta sa onim što se kod kuće piše o njima. Tko kod kuće o njima piše, misli da im je dužan da o njima govori naročitim tonom, pa se tako događa, da lako uzimade puna usta. Sve to zvuči šuplje.

Sami junaci pišu drukčije. Oni imadu velik ton, koji je mirni ton. Čini se da čovjek u ratu čini sa sobom mnogo manje vike nego u miru. Umjetnost, koja hoće da izrazi ovo junaštvo, ne će smjeti vikati. Kolikogod su sada smjela proročanstva, čini mi se sigurno, da će, kad ovaj rat mđje svoju umjetnost, to biti umjetnost velikoga mira, suzdržavanj, umerenosti. To će biti opet umjetnost koja više daje naslućivati, nego li što izražava, umjetnost koja će, prešućujući, mnogo reći, zastra umjetnost dubokoga stida, umjetnost čiste linije, plemenite mjere, tihoga dostojanstva, kao što je bila umjetnost naših klasičnih vremena.

Kad čitam ovskova prava pisma junaka sa bojišta, moram nehotice da mislim na poznatu tugu Bachovu ili na predgru za treći čin „Meistersingera“. Onamo ide umjetnost, koju nam donosi ovaj rat, ako nam uopće kakove donese. I kad bih ja bio Rheincharat, ja bih sada u potpunju tišini uvijek bio „Prirodna kćer“, jer bi se moglo dogoditi, da će za nju konačno doći čas, kad se naši junaci vrte s bojišta.

Peter Rossegger:

Noćne iskre.

Netko je rekao, da ne bi bilo izlišno, kad bi noćne misli pjesnika, koje obično dolaze onako u polusnu i onda ih opet netragom nestane, pohvatao. Barem da se vidi, da li mogu uzdržati danje svjetlo ili su ove sanjarske domisli ovakvih ljudi još kovrčastije, nego li njihove misli usred dana.

Knez: Svijet biva malen?

Kancelar: Posve je tako — ili skoro bolje: ljudi bivaju velikima.

Knez: Kako to mislite, ekscelencijo?

Kancelar: Naime: Ljudi postaju veliki u svojim zahtjevima. Svaki hoće da posjeduje veći dio, nego prije. I tako u ostalo postaje i tlo sve to manjim. Više zemlje ili manje ljudi?

Knez: Čini se dakle, da trebamo rat?

Kancelar: Za svaki slučaj, Visosti. Dobi-jeno li, onda imamo više zemlje, izgubimo li, imat ćemo manje ljudi.

Pokaži svijetu svoje srce, ali mu ga ne daj. Otkriveno mu inopinira, predano će zgaziti nogama.

Ja volim biti uvrijeđen, nego li uvreditelj jer volim biti vjeronik, nego li dužnik.

Slikarija na staklu postaje slikom, ako je u zledju svjetlo. Slika umjetninom, ako ima u zledju misao.

Da mi se glazba dopadne, mora njesin takt držati korak s kucajem moga srca.

1912.